

Afet Odaklı İletişim

Betül PAZARBAŞI*

Selma Koç Akgül tarafından kaleme alınan "Afet Odaklı İletişim" kitabı, multidisipliner bir bilim dalı olarak nitelendirilen afet bilimine iletişim bilimi perspektifinden bakmakta ve etkili iletişimin önemine bütüncül bir yaklaşımla vurgu yapmaktadır. Kitap; afet öncesinde, sırasında ve sonrasında tanımladığı afet iletişim formlarıyla, afet yönetiminde temel bir sorun olarak her daim tartışılan eş güdüm ve koordinasyon sürecinde etkili iletişimin önemini anlatmakta, çeşitli senaryolara göre hangi iletişim stratejilerinin kullanılması gerektiğini somut ve pratik önerilerle açıklamaktadır. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesinde Gazetecilik ve Medya Çalışmaları bilim alanında doçent olarak görev yapan yazar ayrıca, insanların afet durumlarında iletişim kurarken yaptıkları yaygın hataları tartışmakta ve bunlardan nasıl kaçınılacağına, farklı hedef kitlelerle nasıl iletişim kurulabileceğine (özellikle afetlerde dezavantajlı grupların- çocuklar ve yaşlıların ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağına) dair önemli ipuçları sunmaktadır. Koç Akgül kitabında, kitle iletişim araçları, sosyal medya ve kişilerarası iletişim dâhil olmak üzere çeşitli iletişim biçimlerini incelemekte ve tüm iletişim biçimlerinin afetle mücadele sürecinde afet müdahalesini iyileştirmek için nasıl kullanılabileceğini araştırmaktadır.

Kitap, her biri afet odaklı iletişimin farklı bir yönünü örnekler üzerinden ele alan altı ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bilişsel farkındalığa atıfla afet kültürü ve afet okuryazarlığı odağında afet iletişiminin temelleri ve afetlere hazırlıklı olmanın önemi irdelenmektedir. Yazar, afetlerin neden olduğu riskleri ve

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Anabilim Dalı, b pazarbasi@kocaeli.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5199-4867

etkilerini anlama potansiyelini doğru bilgiye dayalı olarak açıklamak için uygulanabilir iletişim planları geliştirmek gerektiğini alanın tüm aktörlerine önemle hatırlatmaktadır. Kitap, doğa kökenli afetlerin tarihsel olarak insanlara nasıl korku aşıladığını ve bu tür felaketlerle başa çıkmada genellikle korkunun itici güç olduğunu vurgulamakta, afet ve risk algısının yaşama entegrasyonunun bir sonucu olarak söylem, mit, yazılı belgeler ve deneyimlerin aktarılmasıyla afet kültürünün oluştuğunu savunmaktadır. Koç Akgül eserinde, iletişim planları geliştirmek ve bu planları uygulamak için tatbikatlar yapmak da dâhil olmak üzere, afet öncesi aşamada afet okuryazarlığının geliştirilmesinde afet döngüsüne uygun etkili iletişime duyulan ihtiyaca dikkat çekmektedir.

Kitabın ikinci bölümü, afet bilimi ve afet risk yaklaşımlarına odaklanmaktadır. Yazar; afete ilişkin kavramları, afet yönetim sistemi ve aktörlerini ayrıntılı olarak açıkladığı bu bölümde yasal düzenlemeler, uluslararası normlar üzerinden Türkiye'deki afet yönetim sistemini tartışmaya açmakta ve gelecek senaryolarına dair farklı bir perspektif oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümde yazar, Türkiye ekseninde afet iletişimini temel kavramlar üzerinden tartışmakta, afet iletişimde medya ve iletişim profesyonellerinin rolünü, afet sonrası aşama ve kurtarma süreçlerini eleştirel bakış açısıyla irdelemektedir. Yazar, afet durumlarında gazetecilerin ve diğer iletişim profesyonellerinin karşılaştığı zorlukların yanı sıra bu tür durumlarda ortaya çıkan etkili iletişim fırsatları hakkında açıklamalarda bulunmakta, ayrıca bir afet sırasında teknolojinin, medyanın ve diğer araçların kullanımı da dahil olmak üzere bireysel, örgütsel ve toplumsal düzeyde etkili bir şekilde nasıl iletişim kurulacağına dair pratik öneriler sunmaktadır. Bunun yanında Koç Akgül, etkilenen topluluklara sağlanacak açık ve doğru bilgilerin dışında afet öncesi ve sonrası iyileştirme sürecinde sürekli iletişim ihtiyacının da altını çizmektedir.

Dördüncü bölümde, bütünlük afet iletişimi yaklaşımıyla afet yönetimi ve risk odaklı afet kültürünün geliştirilmesi hedeflenmektedir. Afet ve afet yönetim süreçleri hakkında üretilen bilginin paylaşımı ve iletişimi konusunda metinde risk ve kriz yaklaşımları üzerinden okuma ile yeni bir öneri de sunulmaktadır. Kitapta önerilen yaklaşım, afetlere hazırlık ve afet yönetimi sürecindeki bilgi akışının kesintisiz ve doğru bir şekilde sağlanması gerektiği üzerine kuruludur. Ayrıca, bu bilginin tarafsız ve güvenilir bir şekilde kodlanması, ilgili hedef kitlelere doğru iletişim araçları ve yöntemleri kullanılarak aktarılması gerektiği belirtilmektedir. Kitapta kullanılan terimlerin afete özgü tanımları yapılmakta ve bütünlük afet iletişiminin diğer genel iletişim biçimlerinden nasıl farklı olduğu açıklanmaktadır.

Bütünleşik afet iletişimi, afet yaşam eğrisini takip eden afet tehlike ve riskleriyle afetlerde oluşan acil durumlardaki iletişim boyutlarını kapsarken aynı zamanda afet odaklı iletişim süreçlerini içeren döngüsel çatı bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Afetlere hazırlık ve afet yönetimi sürecindeki sürdürülebilir ve uygulanabilir bir bilgi akışının önemini vurgulaması, bu alanda tarafsız ve güvenilir bilgi paylaşımı için öneriler sunması kitabın güçlü ve özgün yanını oluşturmaktadır. Ayrıca, afet yönetim aktörlerinin afet okuryazarlığı yetkinliğinin geliştirilmesi gerektiği fikri de dikkate alınması gereken önemli bir diğer noktadır.

Kitapta, afet tehlike ve risklerinin insanlar üzerindeki etkilerinin çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebileceği belirtilmektedir. Bu faktörler afet türü, afet kültürü ve yönetim sistemi, ülkenin sosyoekonomik ve politik yapısı, inanç sistemi ve ritüelleri, kişilerin yorum ve duygu durumları gibi faktörleri içermektedir.

Yazar kitabın, beşinci ve altıncı bölümünde ise yeni bir yaklaşım olarak sunduğu bütünleşik afet iletişimiyle ilgili planlama ve uygulama süreçlerine yer vermekte, afet iletişim planı nasıl yapılmalı sorusundan hareketle konu detaylandırılmaktadır. Amaç ve hedeflerin belirlenmesinin önemini vurgulandığı bu bölümde yazar, afet iletişiminde hedef kitlenin seçimi ve doğru analizi ile mesajın içeriği ve tasarımını ayrıntılı olarak açıklamakta, söz konusu unsurları afetle mücadelede başarı oranını artıran ana unsurlar olarak değerlendirmektedir. Bu bölümde ayrıca, afet, afet tehlike riski ile ilgili bilgi ve enformasyonu iletenler, afet tehlike riski altında olanlar ve afete maruz kalanlar arasındaki iletişim süreçleri de ele alınmaktadır. Kitapta, Kaspersen ve Palmund'un risk iletişimi ile ilgili amaç ve hedeflerin ilişkilere göre değiştiğini gösteren ve yazar tarafından bütünleşik afet iletişim sürecine uyarlanmış olan tablo bu noktada oldukça dikkat çekicidir. Bütünleşik afet iletişiminde araç seçim, yöntem ve uygulamalarına ayrılan altıncı bölüm okura iletişimin sürdürülmesi için neler yapılması gerektiği ile ilgili ihtiyaç duyabileceği bilgileri aktarması açısından oldukça değerlidir.

Kitapta, bir model önerisi başlığı ile acil durumların yapısını ve içeriğini, çevresel tahribattan kaynaklanan halk sağlığına yönelik tehditleri ve bu konuların medyada tasvirini ele almak için tasarlanmış bir iletişim yaklaşımı olan Bütünleşik Afet İletişim Modeli tartışılmaktadır. Model, üç iletişim biçimine hizmet eden iletişim unsurlarını sağlamayı amaçlamaktadır: güvenli ve koruyucu iletişim, işbirlikçi iletişim ve acil durum iletişimi. Model, hazırlıktan kriz dönüşümüne, müdahaleden toparlanmaya ve yeniden yapılanmaya kadar her aşamada risk ve kriz iletişimi ilkelerini kullanmaktadır. Modelin odak noktası insandır ve afetlerin, risklerin ve acil durumların insanlarda karar verme süreçlerini etkileyebilecek korku, endişe

ve panik yaratabileceğini kabul etmektedir. Dolayısıyla model, afet döngüsüyle uyumlu afet tehlike risklerine hazırlık ve işbirlikleri yanında afet müdahale sürecinde afet okuryazarı bireylerden oluşan bir toplulukla duygusal tepkileri yönetmenin ve acil durumlarda erken uyarı, kesintisiz haberleşme, doğru ve ihtiyaç duyulan bilgi akışıyla insanların iletişimde kalmasını sağlamanın bir yolu olarak etkileşimli iletişimin önemini vurgulanmaktadır.

Yazar, modelin sistematik yaklaşımının, belirsizliği azaltarak ve acil durum yöneticilerinin iletişim ihtiyaç ve sorunlarını tahmin etmesine izin vererek afet yönetim sistemine önemli bir değer sağlayabileceğini ifade etmektedir. Modeli tanımlarken ortak terminolojinin önemine dikkat çeken yazar afet iletişiminin sadece kriz ya da risk iletişimi ile tanımlanamayacağını, risk tehlikesinin olduğu yerde krizin, krizin yarattığı kaotik ortamda ise yeni risklerin olabileceğini vurgulayarak bütünlük afet iletişiminin bu süreci tanımlayabileceğini ve bu bakış açısının afet iletişiminin gelişimsel özelliklerini anlamada yardımcı olabileceğini savunmaktadır. Kitap, doğa kökenli afetlerin neden olduğu potansiyel hasar ve risklerin azaltılmasında entegre afet iletişimi ve risk yönetiminin önemine dikkat çekmektedir. Yazara göre afet risk değerlendirmelerinden elde edilen bilgiler, afete hazırlık ve acil bir durumda ne yapılacağına karar vermek ve uygulamak için kullanılır ve bu kararlar etkilenecek olanlara iletilir. Bütünlük afet iletişimi, afetlerin etkilerini azaltmak ve afet yönetim kurumları ile halk arasında güven oluşturmak için oldukça önemlidir.

Kitapta, makro bir bakış açısıyla kurgulanan “Bütünlük Afet İletişim Modeli” nin dört ana bileşeni vardır: kaynak, mesaj, hedef kitle ve kanal. Yazar, yeni iletişim modelinde kaynağın, afetler ve afet yönetimi ile ilgili tüm veri ve bilgileri toplayan ve analiz eden ilgili alanlardaki uzmanlardan oluşan Bağımsız Afet İletişim Koordinasyon Kurulu (BAİK) olarak adlandırılacak bir kurulun acilen kurulmasını önermektedir. Yazara tarafından kurulması şiddetle tavsiye edilen BAİK, yanlış bilgilendirmeyi önlemek ve afetler sırasında etkili karar vermeyi teşvik etmek için halka, kurum ve kuruluşlara merak edilen ve ihtiyaç duyulan doğru ve güvenilir bilgilerin en hızlı şekilde çözümlenerek aktarılmasında yetkin olacak güvenilir bir yapıyı temsil etmektedir. İkinci bileşen olan mesaj, afet döngüsüne uygun olarak bilginin etkili bir şekilde anlaşılmasını ve kullanılmasını sağlamak için farklı hedef kitleler için özel iletişim biçimleri oluşturmayı içermektedir. Üçüncü bileşen olan hedef kitle, afetin tür, risk ve tehlikelerine bağlı bilgileri yorumlayabilme potansiyeline göre belirlenmiş bilgiyi alacak belirli grupları ifade etmektedir. Nihai bileşen, kanal, mesaj için sosyal medya, televizyon veya radyo gibi uygun iletişim

kanalını seçmeyi kapsamaktadır. Önerilen model, sürdürülebilir afet iletişimini teşvik ederek erken uyarı, afet farkındalığı, risk yönetimi ve müdahale kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Yazar tarafından önerilen model bazı noktalarda eleştiriye açıktır. Kitapta, modelin kabul görmesi, Bağımsız Afet İletişim Koordinasyon Kurulu'nun oluşturulması ve bu kuruluşun açıklamalarının toplumsal düzeyde kabul edilmesi, belirli bir siyasi veya toplumsal düşüncenin etkisinden bağımsız olduğu öngörüsüne dayalıdır. Ancak, kuruluşun bağımsızlığını oluşturmasının, sürdürülebilir kılınmasının ve açıklamalarının kabul edilmesinin politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel etkenlerden etkilenmemesi mümkün gözükmemektedir.

Yazarın, modelin mesajın hedef kitlelerinin anlayabileceği ve güncel yaşamında kullanılacak şekilde tasarlanması ve uygun iletişim kanalı ile gönderilmesi gerektiğini belirtmesi doğru, özgün bir yaklaşım olarak alana katkı sağlasa da farklı hedef kitlelerin iletişim tercihleri ile beklentilerinin farklı olabileceği varsayımından hareketle, uygun iletişim kanallarının belirlenmesi ve mesajın tasarlanması noktasında zorlu bir sürecin yaşanabileceği de kabul edilmeli ve buna göre alternatifler mutlaka yazar tarafından farklı çalışmalarda geliştirilmelidir.

Koç Akgül tarafından önerilen modelin afet eğitimleriyle ilgili tüm modülleri akredite etme fikri oldukça kıymetlidir. Modüllerin kredilendirilmesi, belirli bir müfredat ve eğitim yöntemini benimsemeyi gerektirir ve bu, belirli bir eğitim çıktısı grubunun daha üstün olduğu düşüncesine/ilkesine/varsayımına dayanır. Ancak, afetlere hazırlık ve müdahale yöntemleri birden fazla yaklaşım ve yöntemi kapsayabilir ve tek bir programın veya öğretim yönteminin tüm hedef kitleler için uygun olmadığı düşüncesi alanın aktörleri/paydaşları tarafından dile getirilebilir. Yazarın bundan sonraki bilimsel çalışmalarında bu noktaya katkı sağlayacak açıklamalar yapması okur tarafından beklenen bir yaklaşım olarak sorunun çözümüne kalıcı bir katkı sağlayacaktır.

Selma Koç Akgül'ün kitaptaki yazı stili açık ve özdür, bu da kitabın okunmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Yazar, kitapta tartışılan kavramları göstermek için gerçek dünyadan örnekler kullanmakta ve okuyucuların dersleri kendi durumlarına uyarlamalarını kolaylaştırmaktadır. Yazarın afet odaklı iletişim alanındaki uzmanlığı kitap boyunca belirgin kavrayışları hem pratik hem de oldukça ufuk açıdır.

"Afet Odaklı İletişim" kitabının güçlü yönlerinden biri, yazarın afetler sırasında etkili iletişim için pratik stratejilere odaklanmasıdır. Kitap, gerçek olaylara uygulana-

bilecek faydalı ipuçları ve öngörülerle doludur. Yazarın afetlere hazırlıklı olmanın önemine yaptığı vurgu, sorun yönetimi ve proaktif iletişim planlamasına duyulan ihtiyacın altını çizmekte, kitabın güçlü bilimsel yanını ortaya çıkarmaktadır.

Kitabın diğer güçlü yanı ise afet odaklı iletişime yönelik kapsamlı yaklaşımıdır. Kitap, afet iletişim ekosisteminde yer alan kamu otoritesi ile birlikte aktörlere afet öncesinden afet sırası ve sonrasında kadar bir afetin tüm aşamalarına yönelik etkili iletişim süreçlerine dair rota oluşturmaktadır. Yazarın, afetler sırasında iletişim profesyonellerinin karşılaştığı zorluklara ilişkin öngörülerini de konuya benzersiz bir bakış açısı sunduğu için oldukça değerlidir.

Kitabın, iletişim veya acil durum yönetimi dışındaki okuyucular için ilgi çekici olacağı düşüncesindeyim. Yazar, bir afet meydana gelmeden önce bir iletişim planına sahip olmanın önemini vurgulamakta ve okuyucularına bu noktada rehberlik etmektedir. Kitaba yönelik temel eleştirim bütünlük afet iletişimine dair ampirik kanıt eksikliğidir. Kitapta, afet müdahalesinde farklı iletişim stratejilerinin etkinliği hakkında öne sürülen iddialarla ilgili ampirik kanıt eksikliğinin yazarın kendisi ya da farklı araştırmacılar tarafından daha sonra yapılacak olan bilimsel çalışmalarındaki alan araştırmalarıyla giderilmesi mutlaka yarar sağlayacaktır. Zira kitapta, teorik çerçeveler ve güncel örneklerle güçlü, özgün kanıtlar sunulsa da ampirik verilerin eksikliği genel argümanı ve getirilen önerileri tartışmaya açmaktadır.

Selma Koç Akgül'ün "Afet Odaklı İletişim" başlıklı kitabı, afet ekosisteminin derin sorunlarına çözüm sağlayabilecek, disiplinler arası perspektife sahip, acil durum yönetimi, iletişim veya ilgili alanlarda yer alan herkes için değerli ve bu alanda yazılmış temel kaynak eserlerden biridir. Afet ve iletişim konusunu ele alarak bütünlük bir afet iletişimi modeli öneren söz konusu çalışma, afet döngüsüne paralel olarak tasarlanmıştır ve iletişim süreçlerinin doğru bir şekilde yönetilmesi noktasında ayrıntılar sunmaktadır. Bu yaklaşım, afet tehlike risklerinin azaltılması için bilimsel bilgi ve politikalarla ilgili şeffaf, nesnel bilgi ve enformasyonun edinilerek afet yönetim sistemi paydaşlarıyla paylaşılmasına olanak sağlayacaktır. Model, afetle ilgili ilk bilgileri, doğru zamanda ileten tercih edilir kaynak olmayı başarabilmek, güvenilir bir ortak olmak, bilgi ve enformasyon paylaşımında şeffaf ve dürüst olmak, ön yargısız ve empatik davranmak, herkese eşit mesafede olup saygı duymak, afetle mücadelede başarılı olunacağına inanmak, teşvik edici olup pes etmemek gibi temel ilkeleri de içermektedir. Modelde, uygulama sırasında yapılan değerlendirme belirlenen hedeflere ulaşmak için yapılması gereken değişiklikler konusunda bilgi sunarken, uygulama sonrası yapılacak olan değerlendirme gelecekteki iletişim uygulamalarında kullanılacak verileri sağlayacaktır. Yazar

tarafından oluşturulan modelin ve uygulama sonrası elde edilen bulgularla saha-ya yönelik önerilerin gelecekte hedeflenen afet iletişim kültür ve stratejilerinin başarısına önemli ölçüde katkı sağlayacağı ve bir afet ülkesi olan Türkiye’de okura “Afet Odaklı İletişim” konusunda yeni bir perspektif sunacağı kanaatindeyim.